Venezuela: crise de lexitimidade a 20 anos da revoluciÃ³n bolivariana

Description

Un paÃs, dous presidentes reclamando a sÃºa lexitimidade. No transfondo, unha grave crise humanitaria, escaseza alimentaria e de menciÃ±as, protestas multitudinarias, enfrontamentos violentos, case tres millÃ³ns de emigrantes fuxindo do paÃs e un constante pulso de intereses xeopolÃticos exteriores. Non Ã© Siria, nin Iemen nin Libia. Ã? Venezuela.

Un paÃs, dous presidentes reclamando a sÃºa lexitimidade. No transfondo, unha grave crise humanitaria, escaseza alimentaria e de menciÃ±as, protestas multitudinarias, enfrontamentos violentos, case tres millÃ³ns de emigrantes fuxindo do paÃs e un constante pulso de intereses xeopolÃticos exteriores. Non Ã© Siria, nin Iemen nin Libia. Ã? Venezuela.

Reducir a anÃ¡lise da actual crise polÃtica unicamente enfocando en sendas e controvertidas manobras de lexitimidade presidencial, supÃ³n un exercicio por demais simplista e incompleto. AfÃrmanse aquÃ, basicamente, o xuramento presidencial de NicolÃ¡s Maduro o pasado 10 de xaneiro de 2019 para un novo perÃodo de goberno ata 2025, vÃa Tribunal Supremo de Xustiza. Toda vez, a consecuente reacciÃ³n opositora traduciuse nunha case inmediata proclamaciÃ³n presidencial de Juan GuaidÃ³, presidente da Asemblea Nacional realizada o pasado 23 de xaneiro de 2019, amparÃ¡ndose en prerrogativas constitucionais.

Non obstante, a crise de lexitimidades existente en Venezuela ten longo percorrido no tempo, trazada por unha incesante tensiÃ³n que ven dinamitando perigosamente a sÃºa estrutura institucional, polÃtica e constitucional.

A repÃºblica fragmentada

En decembro de 2015, a oposiciÃ³n venezolana, entÃ³n reunida na plataforma Mesa pola Unidade DemocrÃ¡tica (MUD), obtivo a sÃºa maior vitoria electoral gaÃ±ando dun xeito abafante os comicios lexislativos que lle deron a maiorÃa parlamentaria na Asemblea Nacional (AN). AsÃ, a incesante polarizaciÃ³n social e polÃtica que ven presentando Venezuela desde a chegada do â??chavismoâ?• ao poder en 1999, certificÃ¡base agora dentro da sÃºa estrutura institucional e legal: unha presidencia â??post-chavistaâ?• en mans do sucesor de Hugo ChÃ¡vez, NicolÃ¡s Maduro, cun Parlamento controlado agora maioritariamente pola oposiciÃ³n.

A eventual convivencia desta bicefalia no poder non auguraba mais que tensiÃ³n, tomando en conta que a oposiciÃ³n vÃ-anse mais fortalecida polo seu control lexislativo, en particular Ã¡ hora de fiscalizar o labor do goberno. Despoxado da maiorÃa parlamentaria, Maduro enfocouse nunha estratexia anteriormente utilizada por ChÃ¡vez: gaÃ±ar tempo a travÃ©s da creaciÃ³n de estruturas paralelas de poder, que permitiran amortecer a presiÃ³n opositora e dos seus aliados internacionais, particularmente EUA.

Pouco antes de asumir a nova direcciÃ³n da AN en xaneiro de 2017, a sÃºa anterior directiva, entÃ³n presidida por Diosdado Cabello, considerado o â??nÃºmero 2â?• do goberno de Maduro, decretou unha recomposiciÃ³n do Tribunal Supremo de Xustiza (TSX), con maxistrados afectos ao goberno. Esta manobra denotaba unha aposta polÃtica estratÃ©xica para Maduro: equilibrar o poder polÃtico a travÃ©s do TSX, reducindo marxes de actuaciÃ³n da AN opositora, e abrindo o camiÃ±o para prÃ³ximas estratexias, enfocadas no terreo constituÃnte.

O pulso entre Maduro e a AN foise intensificando durante 2016 e 2017, en particular ante a perspectiva do goberno por derrubar calquera tentativa opositora de apartalo do poder, neste caso dun referendo revogatorio. Toda vez, os escasos canais de negociaciÃ³n entre goberno e oposiciÃ³n fluÃan en sentido intermitente de activaciÃ³n/desactivaciÃ³n, dependendo do contexto existente.

Durante este perÃodo comezou a acelerarse unha crise socioeconÃ³mica lastrada pola erosiÃ³n do aparato produtivo, os ineficaces controis econÃ³micos estatais, a caÃda dos prezos do petrÃ³leo, a crise alimentaria motivada pola escaseza de produtos bÃ¡sicos e de menciÃ±as, unha hiperinflaciÃ³n rampante e constantes procesos de depreciaciÃ³n dunha moeda nacional, o BolÃvar Forte, xa practicamente sen valor. O resultado: mais de tres millÃ³ns de venezolanos fuxindo do paÃs, principalmente vÃa terrestre por Colombia e Brasil, nunha crise humanitaria que comezou a preocupar principalmente aos paÃses veciÃ±os de Venezuela.

O punto de tensiÃ³n chave ocorreu entre decembro de 2016 e febreiro de 2017. Un acordo de Maduro coa estatal petroleira rusa Rosneft para evitar a creba financeira de Citgo, a filial de PetrÃ³leos de Venezuela (PDVSA) en EUA, foi denunciada pola AN como â??fraudulentaâ?• por non ser sometida a discusiÃ³n no hemiciclo parlamentario. Maduro non tardou en recargar as baterÃas. VÃa TSX, declarou Ã¡ AN â??en desacatoâ?•, abrindo a tensiÃ³n polÃtica ao nivel institucional.

Isto provocou unha ruptura incluso dentro do TSX, en particular trala denuncia realizada pola ex Fiscal Xeral da RepÃºblica, LuÃsa Ortega (febreiro 2017) de considerar como â??anticonstitucionalâ?• esta manobra de Maduro. Coa fractura manifestada nun TSX afecto a Maduro e outro de cariz opositor (hoxe apostado nun exilio en paÃses como Colombia, PanamÃ¡ e EUA), a tensiÃ³n levou Ã¡s manifestaciÃ³ns e protestas nas rÃºas.

Entre febreiro e maio de 2017, Venezuela reviviu os seus peores momentos de crise polÃtica, cun centenar de mortos e de detenciÃ³ns, a maiorÃa de universitarios, que se ben foi infrutuoso na tarefa de desaloxar a Maduro do poder, deixou gravemente erosionado tanto o seu piso polÃtico como o da oposiciÃ³n.

O desenlace desta renovaciÃ³n da confrontaciÃ³n nas rÃºas foi un inÃ©dito proceso constituÃnte impulsado por Maduro, de dubidosa legalidade constitucional. A votaciÃ³n vÃa referendo (agosto de 2017) de representantes dunha nova entidade, a Asemblea Nacional ConstituÃnte (ANC), realizouse sen ampararse na prerrogativa establecida na ConstituciÃ³n da RepÃºblica Bolivariana de Venezuela (1999) de realizar unha previa consulta popular de aprobaciÃ³n dun novo proceso constituÃnte.

Cunha ANC afecta, agora presidida por Diosdado Cabello, e un Consello Nacional Electoral (CNE) acusado pola oposiciÃ³n de favorecelo, Maduro alcanzaba dÃºas manobras polÃticas estratÃ©xicas de longo alcance: contrarrestar Ã¡ AN a travÃ©s dun novo poder lexislativo â??paraleloâ?•, neste caso a ANC, e con iso potenciar a travÃ©s dela, do TSX e do CNE, o camiÃ±o para a reelecciÃ³n presidencial nos comicios pautados para 2018.

Incapacitada no seu cometido de desaloxar a Maduro do poder, a MUD dividiuse politicamente, toda vez a sÃºa dirixencia aceptou a apertura de negociaciÃ³ns de diÃ¡logo co goberno, realizados en RepÃºblica Dominicana baixo a anuencia do goberno dominicano de DarÃo Medina e do mediador ex presidente espaÃ±ol JosÃ© LuÃs RodrÃguez Zapatero. O fracaso da negociaciÃ³n en Santo Domingo (febreiro 2018), en particular pola negativa opositora a recoÃ±ecer a controvertida legalidade da ANC, acelerou as expectativas de adianto dos comicios presidenciais para maio dese ano, baixo o formato establecido pola ANC.

O boicot opositor deses comicios do 20 de maio de 2018, que lle deron a vitoria a Maduro cunha abstenciÃ³n superior ao 50%, levou a un marcado descoÃ±ecemento internacional do proceso electoral, argumentando a falta de garantÃas e transparencia. SÃ³ paÃses aliados de Maduro, como Rusia, China, Cuba, TurquÃa, IrÃ¡n, Bolivia e Nicaragua, entre outros, avaliaron este proceso, incluso enviando observadores.

Con escuros incidentes de insurrecciÃ³n policial e militar mediante (agosto de 2018) e unha forte presiÃ³n internacional, a crise venezolana tiÃ±a outra data na mente: o 10 de xaneiro de 2019, cando Maduro xuramentara vÃa TSX o seu novo mandato presidencial ata 2025. Antes, o 5 de xaneiro, baixo un procedemento rutinario anual, a AN designaba a un novo presidente: Juan GuaidÃ³, de 35 anos, deputado polo partido Vontade Popular (VP).

Quen Ã© o verdadeiro presidente?

Co case absoluto descoÃ±ecemento internacional ao seu novo mandato, e salvo o recoÃ±ecemento de aproximadamente 20 paÃses, Maduro xuramentou o seu cargo presidencial no TSX. A consecuencia, un politicamente descoÃ±ecido GuaidÃ³ (1), recen elixido presidente da AN, advertiu da ilegalidade deste procedemento.

GuaidÃ³ mantivo o pulso na rÃºa, coa celebraciÃ³n de â??cabildos abertosâ?•, asembleas cidadÃ¡s onde se dirimÃan temas de interese nacional. Nese marco, e ante convocatorias multitudinarias de cabildos a nivel nacional, GuaidÃ³ trazaba

igualmente a â??folla de rutaâ?• a seguir, toda vez erixÃase claramente como o novo lÃder da oposiciÃ³n.

Coa tensiÃ³n no ambiente e protestas previas a nivel nacional, outro pouco aclarado conato de insurrecciÃ³n militar e violentos enfrontamentos nas rÃºas entre manifestantes opositores e os organismos de seguridade estatal, a data chave traspasouse para o pasado 23 de xaneiro de 2019, simbÃ³lica para a historia contemporÃ¡nea venezolana por conmemorar o 61Âº aniversario da caÃda da ditadura de Marcos PÃ©rez XimÃ©nez (1952-1958) e a posterior restauraciÃ³n democrÃ¡tica.

Ese dÃa, GuaidÃ³, en calidade de presidente da AN, invocou o artigo 233 da ConstituciÃ³n Bolivariana para xuramentarse como presidente da RepÃºblica de xeito interino, aducindo da presunta â??usurpaciÃ³n do poderâ?• por parte de Maduro e un contexto de â??baleiro de poderâ?•. Se ben ten esa facultade constitucional, o acto de â??proclamaciÃ³nâ?• aduce de interpretaciÃ³ns non menos controvertidas a nivel internacional.

As reacciÃ³ns exteriores foron inmediatas: vÃa Twitter, ferramenta cada vez mais â??refinadaâ?• de instrumentalizaciÃ³n polÃtica, chegou o inmediato recoÃ±ecemento por parte de Donald Trump e de paÃses hemisfÃ©ricos como Arxentina, Brasil, PerÃº, Colombia, Ecuador e Chile, entre outros. A lista de recoÃ±ecementos a GuaidÃ³ amplíouse con Israel, Australia, Xeorxia, Cosova, Albania e UcraÃna. Toda vez, MÃ©xico e Uruguai pedÃan unha soluciÃ³n pacÃfica e democrÃ¡tica, pero dando a entender que recoÃ±ecÃan a lexitimidade presidencial de Maduro.

A UniÃ³n Europea, polarizada no seu principio, estableceu subitamente vÃa AlemaÃ±a, Francia, Gran BretaÃ±a e EspaÃ±a un inÃ©dito ultimato a Maduro (25/01/2019) para anunciar a celebraciÃ³n de novas elecciÃ³ns nun prazo de oito dÃas, so pena de recoÃ±ecer a lexitimidade presidencial de GuaidÃ³. Toda vez, Washington elevaba vÃa Asemblea Xeral da OEA e Consello de Seguridade da ONU a urxente discusiÃ³n da crise venezolana, en aras de focalizar un contexto exterior decisivo e favorable para GuaidÃ³.

Con Trump ocupado polo peche tÃ©cnico de goberno en Washington, a retÃ³rica cada vez mais intransixente da Casa Branca foi impulsada polo secretario de Estado, Mike Pompeo, ex director da CIA. Neste contexto, Pompeo non tardou en anunciar unha axuda humanitaria para Venezuela, valorada en US$ 20 millÃ³ns, a travÃ©s dunha ONG estadounidense con conexiÃ³ns coa oposiciÃ³n venezolana.

Ante este panorama, Maduro recibiu o inmediato apoio da Forza Armada Nacional Bolivariana (FANB), toda vez rompÃa relaciÃ³ns diplomÃ¡ticas con Washington. Paralelamente, Rusia erixiuse como o seu principal avaliador internacional, toda vez China, tradicional aliado de Maduro, mantÃ©n unha pragmÃ¡tica postura de prudencia, instando a unha soluciÃ³n â??pacÃficaâ?•. Isto pode persuadir a que PequÃn estea manexando a posibilidade de converterse nun mediador chave na crise venezolana.

Bolivia, Nicaragua, TurquÃa, Siria, IrÃ¡n, O Salvador, Cuba e San Vicente e as Granadinas completaron ese apoio internacional a Maduro. O mandatario venezolano rexeitou claramente o ultimato da UE e argumentou da existencia dun presunto â??golpe de Estadoâ?• en proceso, apoiado dende Washington. Emprazou a GuaidÃ³ a que a crise se dirimira non con elecciÃ³ns senÃ³n â??vÃa TSXâ?•.

O contexto nas rÃºas en Venezuela reforzou a tensiÃ³n. As incesantes protestas e multitudinarias manifestaciÃ³ns â??anti-Maduroâ?• deron paso tamÃ©n a enfrontamentos violentos cos corpos de seguridade estatal, cun saldo ata a presente data (28/01/2018) de 26 mortos. Moitas destas protestas foron realizadas en sectores populares, tradicionais bastiÃ³ns de apoio do â??chavismoâ?•. Neste sentido, a fragmentaciÃ³n dentro do â??chavismoâ?• tamÃ©n Ã© palpable, aÃnda que non signifique un automÃ¡tico apoio a GuaidÃ³: os colectivos populares, moitos deles estruturas paramilitares, comezaron a enfrontarse a organismos de seguridade estatal, en particular a Garda Nacional Bolivariana (GNB).

Paralelamente, GuaidÃ³ instou Ã¡ FANB a asumir o seu â??compromiso histÃ³ricoâ?• e â??constitucionalâ?• de descoÃ±ecer a Maduro, lanzando unha Lei de AmnistÃa claramente orientada a gaÃ±ar apoios dentro do estamento militar. Con iso, GuaidÃ³ practicamente estÃ¡ asumindo funciÃ³ns presidenciais â??en paraleloâ?•, labrando unha especie de gabinete interino ante a presunciÃ³n dunha transiciÃ³n post-Maduro e dunha prÃ³xima convocatoria presidencial, con observadores internacionais e cun novo CNE.

A â??guerra frÃaâ?• entre Washington e Moscova

O confuso e trepidante panorama venezolano non pode igualmente entenderse sen a profusiÃ³n de intereses xeopolÃticos exteriores establecidos nun paÃs coas maiores reservas de petrÃ³leo e de gas natural a nivel mundial, rico en minerais e cunha posiciÃ³n estratÃ©xica. E aquÃ existe un visible pulso entre EUA e Rusia.

Na recomposiciÃ³n de alianzas xeopolÃticas globais, Maduroten apostado claramente polo â??eixe euroasiÃ¡ticoâ?• liderado por Rusia, TurquÃa e IrÃ¡n, asÃ como coa anuencia de China. AsÃ, estaba claro que, para este 2019, Venezuela Ãa inserirse como un actor non tan perifÃ©rico do pulso xeopolÃtico internacional entre EUA, Rusia e China(2).

Por outra banda, o desenlace dos acontecementos na actualidade semella reconstituÃr, cando menos aparentemente, un â??eixe atlantistaâ?• entre EUA e a UE, coa OTAN na recÃ¡mara, en apoio Ã¡ lexitimidade presidencial de GuaidÃ³. O inmediato recoÃ±ecemento de Washington Ã¡ proclamaciÃ³n de GuaidÃ³, de seguido polo ultimato e a presiÃ³n europea contra Maduro, da a entender as raÃces destes intereses xeopolÃticos.

Neste contexto, Rusia, xunto con China e Cuba, Ã© o paÃs con maiores intereses econÃ³micos, militares e xeopolÃticos en Venezuela(3). Isto explica porque o Kremlin constitÃºe actualmente o apoio exterior mais frontal e decidido de Maduro.

Moscova impulsa en Venezuela unha especie de â??acuse de reciboâ?• contra Washington. Como sucedera co apoio â??atlantistaâ?• nas crises de UcraÃna (2003 e 2013-2014) e Xeorxia (2008) en aras de reducir a influencia rusa no seu espazo perifÃ©rico euroasiÃ¡tico, Moscova interpreta en Venezuela unha recomposiciÃ³n destes pulsos e equilibrios, xogando con forza dentro do propio contexto hemisfÃ©rico de Washington. A tensiÃ³n existente entre Washington e Moscova desde a crise de Crimea (2014) acelera e intensifica estes pulsos.

Toda vez, o presidente ruso de Vladimir Putin non descarta abrir canais de negociaciÃ³n, ofrecendo como mediador da crise venezolana a Aleksandr Schetinin, director para asuntos de AmÃ©rica Latina no Ministerio de Exteriores ruso. Ante a radicalizaciÃ³n, incluso de retÃ³rica â??pre-belicistaâ?• por parte de Washington, e reforzando vÃa Maduro as posiciÃ³ns rusas en AmÃ©rica Latina e o Caribe, Putin xoga claramente as sÃºas cartas, sen desestimar iniciativas pragmÃ¡ticas.

Como China, Rusia sabe que pode igualmente constituÃrse nun mediador chave na crise venezolana, particularmente ante a posibilidade de que a caÃda de Maduro sexa practicamente irreversible. Moscova e PequÃn saben que poden ser o factor de equilibrio da situaciÃ³n, toda vez os outros apoios exteriores de Maduro (TurquÃa, IrÃ¡n, Bolivia) son mais ben de carÃ¡cter colateral.

No caso de Cuba, aliado estratÃ©xico de Venezuela desde 2000, se ben mantÃ©n o seu apoio a Maduro, observar con prudencia a situaciÃ³n. As experiencias anteriores de implicaciÃ³n hemisfÃ©rica cubana e posteriores reveses (Chile 1973, Grenada 1981, PanamÃ¡ 1989) persuaden Ã¡ Habana de actuar conxuntamente con Moscova e PequÃn no caso venezolano.

Pola sÃºa banda, Washington traza un eixe rexional â??anti-Maduroâ?• con Brasil, Arxentina, Colombia, PerÃº e Chile. A asunciÃ³n presidencial de Jair Bolsonaro en Brasil (1Âº de xaneiro de 2019) Ã© significativa neste sentido, tomando en conta a sÃºa implicaciÃ³n na crise venezolana. O apoio a GuaidÃ³ por parte do presidente ecuatoriano LenÃn Moreno confirma esa desarticulaciÃ³n dun eixe rexional outrora favorable a Maduro.

QuÃ© pode suceder?

O contexto luce confuso e difÃcil de predicir. Maduro confÃa en dilatar a crise ata agostala, como xa sucedera en anteriores ocasiÃ³ns (2017), confiando en reducir marxe de manobra de GuaidÃ³ e Washington.

A estrutura de poder â??maduristaâ?• estÃ¡ institucionalmente acicalada vÃa FANB, TSX, ANC e CNE, asÃ como nas redes burocrÃ¡ticas do Partido Socialista Unido de Venezuela (PSUV) e de colectivos populares afectos ao â??chavismoâ?• . Pero Ã© precisamente nas clases populares â??chavistasâ?• onde comeza a erosionarse ese apoio a Maduro, a tenor da rampante crise econÃ³mica, da corrupciÃ³n sistematizada e das ocasional represiÃ³n gobernamental. Toda vez, Maduro aÃnda confÃa na efectividade de programas sociais (caixs CLAP de alimentos) e mecanismos de control social e polÃtico (Carnet da Patria) para seguir mantendo eses apoios populares.

Non obstante, a chave estÃ¡ na FANB. O Alto Mando militar comandado polo ministro de Defensa, Vladimir Padrino, xa manifestou o seu irrestrito apoio a Maduro. Pero o contexto da crise socioeconÃ³mica que vive Venezuela tamÃ©n afecta a mandos medios dentro do estamento militar, aspecto que reforza o malestar contra Maduro e sÃntomas de represiÃ³ns impopulares no seo da FANB. Isto manifestouse recentemente na GNB, onde comezan a abrirse certas fisuras de

descontento, tomando en conta que varios efectivos rexeitaron reprimir as protestas.

Pola sÃºa banda, GuaidÃ³ convÃ©rtese probablemente no lÃder opositor venezolano con maior apoio e recoÃ±ecemento internacional. Subitamente, logrou recompoÃ±er Ã¡ oposiciÃ³n venezolana, toda vez ampÃ¡rase no crecente descontento popular contra Maduro, nas multitudinarias protestas e principalmente nos seus sÃ³lidos apoios exteriores, principalmente dende EUA, Colombia, Brasil, Arxentina e previsiblemente da UE.

No obstante, e a pesares das sÃºas tentativas de atracciÃ³n de apoio por parte da FANB (Lei de AmnistÃa), Ã© unha incÃ³gnita se GuaidÃ³ ten influencia decisiva dentro do estamento militar. Se o paso dos dÃas non presenta soluciÃ³ns â??efectistasâ?• para a saÃda de Maduro do poder, GuaidÃ³ corre o risco de esgotarse politicamente, esfumÃ¡ndose progresivamente as expectativas colocadas ao seu favor.

O 2 de febreiro de 2019, o â??chavismoâ?• conmemorarÃ¡ o 20Âº aniversario da sÃºa chegada ao poder (1999). O ambiente non Ã© festivo senÃ³n delicado, con posibilidades serias de perder o poder. Este contexto interpreta unha metÃ¡fora simbÃ³lica que explica estas dÃºas dÃ©cadas de polarizada â??revoluciÃ³n socialista bolivarianaâ?•. Como metafÃ³rico epÃlogo, moi distinto do que soÃ±aba ChÃ¡vez en 1999, Venezuela fragmÃ©ntase nun cada vez mais radical pulso sobre lexitimidades presidenciais, presiÃ³ns exteriores e unha crise humanitaria nunca antes vista.

(1) https://www.bbc.com/mundo/noticias-america-latina-46789183

(2) http://www.igadi.org/web/analiseopinion/venezuela-convidado-de-pedra-das-polarizadas-alianzas-xeopoliticas-mundiais-para-2019

(3) https://www.dw.com/es/lo-que-est%C3%A1-en-juego-para-rusia-en-venezuela/a-47258161

APARTADOSTEMATICOXEOGRAFICOS

LatinoamÃ©rica

ETIQUETAS

crise Venezuela chavismo

IDIOMA

Galego

INVESTIGACION

RelaciÃ³ns Internacionais

Date Created
Febreiro 14, 2019
Meta Fields

Autoria : 3713
Datapublicacion : 2019-02-14 00:00:00